

Türk Televizyonlarında Yayınlanan Gündüz Kuşağı Programlarında Mahremiyetin Dönüşümü

Aybike Serttaş¹

Öz

Mahremiyetin, günümüz televizyon programlarında oluşturulan yapay özel alan algısı ile ifşa edildiği ve televizyon programlarının içeriği ile birlikte kavramın alımlamasının da dönüşüm geçirdiği savından yola çıkan çalışmanın ilk bölümünde, mahremiyet kavramını tanımlamak üzere literatür taraması yapılmış ve kavramın göreceliği bir kez daha onanmıştır. İkinci bölümde televizyon programları başlığı altında, televizyon izlemenin izleyici için neden bir ihtiyaç olduğu sorusuna yönelik kuramlardan bahsedilmiş ve televizyonun bir kamusal alan olma işlevine değinilmiştir. Sonuç olarak, mahremiyetin izleyiciler için ayrı, televizyon programlarındaki katılımcılar için ayrı anlama geldiği, televizyondaki kamera etkisine rağmen katılımcıların kendilerine göre mahrem olanı paylaşmayı, bazı psikolojik ve sosyolojik etkilerin de etkisiyle doğal bir davranış olarak gördükleri, öte yandan izleyicilerin televizyondaki mahremiyet ifşasını ağır bir şekilde eleştirdikleri; kısacası kamera önünde olmak ve olmamak durumlarında mahremiyet anlayışının değiştiği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mahremiyet, Televizyon Programları, Gerçeklik Televizyonu, Kamusal Alan, Alımlama Analizi.

Transformation of Privacy in Daytime TV Shows Broadcasted on Turkish TV Channels

Abstract

The first part of the study admits the fact that privacy is disclosed via artificial personal field sense created in contemporary TV shows and the argument that the reception of the concept as well as the contents of the TV shows have transformed. Therefore, a literature search is conducted for the study to describe privacy and the relativity of the term is once again confirmed. The second part of the study includes theories about why watching TV is a necessity for the audience and the function of TV as a public space under the title of TV shows. As a result, the definition of privacy is found out to vary whether the participant is an audience or a TV show guest. It was observed that despite the impact of the camera on TV shows, the participants considered sharing their personal and private experiences as if it was a natural behaviour under the influence of some psychological and sociological impulses, while, the viewers criticized the privacy issue on TV severely. In short, it has been concluded that the concept of privacy varies whether or not the participant is in front of the camera.

Keywords: Privacy, Television Programs, Reality Television, Public Space, Reception Analysis.

¹ Yrd. Doç. Dr., Arel Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Radyo Sinema Televizyon Bölümü

Giriş

İnsan, türsel özelliğinin getirisinin yanı sıra sağlıklı bir ruhsal yaşamın gereği olarak iletişim kurmak zorundadır. Bireyler, iletişim kurdukça –çeşitli biçimlerde ve farklı yoğunlukta- mahremiyetinden de kontrol edebildiği veya edemediği ölçüde taviz verir. Toplumsallaşmanın bedeli, gereği veya sonucu olarak görebileceğimiz mahremiyet irtifası, farklı açılardan pek çok araştırmacının ve analizin konusu olmuş, aynı zamanda birçok ülkede özel hayatın korunması başlığı altında yasalarla da güvenceye alınmıştır. Yerinde gözlem, odak grupları ile görüşme ve alımlama analizi ile yapılan bu araştırmada mahremiyet kavramının, özellikle gündüz kuşağı televizyon programlarında nasıl tanımlandığının tespit edilmesi amaçlanmıştır. Araştırma kapsamında toplam 32 kişi ile yüz yüze görüşme yapılmıştır. Gündüz kuşağında yayınlanan reality show programları içerisinde araştırma için veri sağlamayı kabul eden tek program olan Star televizyonunda yayınlanan Zuhal Topal’la İzdivaç programı stüdyosundaki katılımcıları kapsayan televizyon grubu ve bu program ve türevlerini izleyenleri kapsayan izleyici grubu olarak ikiye ayrılan bu kişilerin yaş aralığı 19 ile 56’dır. Televizyon grubu 7’si erkek olmak üzere 14, izleyici grubu 3’ü erkek olmak üzere 18 kişiden oluşmaktadır. Görüşülen izleyiciler düzenli olarak gündüz kuşağındaki televizyon programlarını izlediklerini ifade etmişlerdir ve sorulara verdikleri cevaplar sadece Zuhal Topal’la İzdivaç programına değil, canlı, konuklu ve stüdyo izleyicili olarak yayınlanan gündüz kuşağı programlarına yönelik genel görüşlerdir.

Fiziksel, zihinsel ve bilgi olmak üzere üç başlık altında toplanabilecek olan mahremiyet Türk Dil Kurumunun tanımına göre (tdk.gov.tr 2016) “gizlilik” kelimesine karşılık gelmektedir. Karmaşık bir tanımlamalar dizgisi içerisinde anlamlandırmaya çalıştığımız kavramın tek bir sözcükle özetlenmesi çalışmanın literatür kısmını pratikleştirir gibi görünse de, farklı yazarlara göre farklı açılardan incelenmesi söz konusudur. Köse’ye göre mahremiyet “Herkes söylemeyenler” gibi bir çağırışımın yanı sıra Batı hukukunda yalnız bırakılma hakkı olarak da ele alınmaktadır (Köse, 2011: 153). Mahremiyet, bireye özgü olması nedeniyle bireyin özel yaşam alanı, kişisel gizliliği olarak da ifade edilmektedir (Özbek, 2004: 248). Kavram, yalnız kalma ya da bırakılma hakkını ve kişisel yaşam ile bilgilere dair ayrıntıların kimlerle paylaşabileceğini de içerir.

Yine Köse’nin tartışmaları ile devam edecek olursak, 80’lerde Türkiye’de yaşanan, cinsellik başta olmak üzere özel hayatın özgürleşme ve bireyselleşme söylemi içinde söze dökülmesi, gönüllü anlatıcıları doğurmuştur. Bu yıllarda özel hayat bir varlık alanı olarak tanımlanmaya başlamıştır (Köse, 2011: 67). Yılmaz’a göre ise, mahrem hikâyeler –ilerleyen bölümlerde televizyon programları ile ilişkilendireceğimiz üzere- çok yakınlara ya da çok uzak olanlara anlatılır (Özbek, 2004: 129). Anlatan, çok uzak olana hikâyeyi yalnızca aktarmak istiyordur, anlatma ihtiyacını bu şekilde giderir. Yakın olan kişiye karşı hissedilen sorumluluk duygusu ise günümüzde değişime uğramıştır ve bireyin 20. yüzyılda kazandığı davranış özgürlüğü utanma ve sıkılma eşiğinin düşmesine de neden olmuştur. Auge’ye göre unutmak, tarladaki kötü otların ayıklanması gibi bir ihtiyaçtır. İnsan anlatarak unutmayı dener. İtiraf, unutmaya yolunda zihne yardımcı olur (Köse, 2011: 141-142). Aynı zamanda insan hikâye anlatarak kendini var eder. Hikâyeler anlatmak kişisel mitolojimizi biriktirmemizi sağlar. Televizyon programında katılımcılar hikâyelerini anlatarak hem toplu bir terapi ortamı içerisinde deşarj olmakta, bir anlamda ekran içerisinde tıpkı izleyenler gibi katharsis yaşamakta, bir yandan da “x” birer ekran öznesi olmanın bir adım ötesine geçerek

izleyicinin zihninde ete kemiğe bürünmektedirler. Bu bağlamda mahremiyetin gönüllü olarak ifşasını değerlendirebilmek için öncelikle kavramı tanımlama denemeleri özetlenecektir.

1. Mahremiyet ve Kamusal Alan

Mahremiyet kavramı üç farklı başlık altında değerlendirilebilir (Çetin, 2015: 781). Birincisi, kişiyi çevreleyen yakın fiziksel alanı korumayı kapsayan mekânsal mahremiyet; ikincisi kişiyi haksız müdahalelere karşı korumayı kapsayan bireysel mahremiyet ve üçüncüsü de kişisel verilerin toplanma, saklanma, işleme ve dağıtımının nasıl yapılacağını kapsayan bilgi mahremiyetidir (Eralp, 2013). Özel yaşam ya da mahremiyet, genel olarak, kişilerin yalnız başına kalabildikleri, istedikleri gibi düşünüp davranabildikleri, başkalarıyla hangi yer, zaman ve koşullarda ne ölçüde ilişki ve iletişim kuracaklarına bizzat kendilerinin karar verebildikleri bir alan ve bu alan üzerinde sahip olunan hakkı ifade eder.

Salihpaşaoğlu, mahremiyeti ve özel alana duyulan ihtiyacı, ilkel topluluklardaki hayali duvarlarla oluşturulmuş soyut alanlarla tanımlamaya başlar. Peru'nun kuzeydoğusunda böyle evlerde yaşayan Yagualar ve Laos'taki Lametler'de, duvar ve paravanlarla bölünmemiş büyük evlerde yaşayan bir kişi özel bir alan oluşturmak istediğinde, yüzünü evin duvarına döner. "Yüzünü evin duvarına dönen adam, kadın ya da çocuk, diğerleri için artık "mevcut değildir". Evdeki hiç kimse ona bakmaz onu gözetleme, ne kadar acil olursa olsun ona hitap etmez. Mehinakular'da da mahremiyet az bulunan çok değerli bir şeydir (Salihpaşaoğlu, 2013: 228).

Mahremiyetin popüler anlamı, genellikle, konuşma, paylaşma, hislerini anlatmak gibi bir başka insana bağlı ve yakın olduğunu bilmekten geçer. Bazı araştırmacılar mahremiyeti paylaşma eylemi ile ilişkilendirir (Martos, 1998: 8). Dolayısıyla samimiyet, bilgi boyutunda "herkesin paylaşmadığı, kimseyle paylaşmayacağı birinin eylemleri, inançları veya duyguları hakkında bilgi paylaşımı" olarak anlaşılır. Bununla birlikte, bazı yazarlar samimiyet kavramını tanımlamak için paylaşma eylemini yeterince dikkate almamaktadır; samimiyeti oluşturan veya ona güç veren şey sevgidir. Jamieson, samimiyetin gelişebileceği dört farklı ilişkiyi tanımlar: çift olarak samimiyet, ebeveynlik, dostluk ve cinsel birliktelik (Martos, 1998: 13).

Mahremiyet kavramı bazı ulusal ve uluslararası belgelerde özel hayat kelimesine eşdeğer olarak kullanılır. Özel hayat; kişinin güven duyduğu kimselerle paylaştığı, öteki tüm kişilerin bilgisinden uzak tuttuğu ve başkaları tarafından öğrenilmesini istemediği "giz alanı" ve kişinin giz alanına dahil olmayan fakat ailesi, yakınları ve arkadaşları gibi kendisine yakın kişilerle paylaştığı ve bunun dışındaki kişilere gizli kalmasını istediği "özel alanı" da içeren daha geniş bir kavramdır (Salihpaşaoğlu, 2013: 233). Aslında kişinin kimliği, onur ve şöhreti, kişisel verileri, psikolojik ve fiziksel bütünlüğü, ayrıca cinsel hayatı bir bütün olarak özel hayatı yani mahremiyetini oluşturan öğelerdir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine göre; isim, cinsel kimlik, etnik kimlik, yaşam biçimi ve görüntü kişinin kimliğini belirler ve özel hayatın parçaları içerisinde yer alır (Salihpaşaoğlu, 2013: 237). Prosser'a göre özel hayat ihlalleri dört başlıkta incelenir (Karahisar, 2011: 602'den aktaran Korkmaz). Kişinin mahremiyetine karışmak. Etik kurallar dikkate alınmaksızın kişinin özel hayatına ilişkin durumları açığa vurmaktır. Kişinin izni olmaksızın isminin kullanılması. Bireyin kişiliğini oluşturan bazı unsurlarını

(ses, görüntü vs.) ticari amaçlı kullanmak. Mahremiyet iki eşit insanın arasındaki kişisel bağları müzakere etmesi olarak görüldüğünde, kamusal alandaki demokrasiyle uyumlu şekilde, kişisel arası alanın toptan demokratikleştirilmesini de içerir (Giddens, 1994: 9). Kişinin arkadaşları, yakın tanıdıkları ve sevgilisi gibi kimselerle, diğer kimselerin müdahalesinden ve gözetiminden uzak şekilde ilişki ve iletişim kurma arzusu, kişisel olarak tanınmadan, yani dikkatleri üzerine çekmeden kamu yaşamına katılma talebi mahremiyet sınırlarına dahildir. Yalnız kalma veya tek başına olma isteği de kabul edilmiş bir mahremiyet ihtiyacıdır (Yüksel, 2003: 182). Çalışmada da sık sık vurgulananak olan mahremiyete yönelik birinci tehdit kaynağı, kişinin kendisini ifşa etmesidir (Yüksel, 2003: 182-186). Mahremiyet, her zaman başkaları tarafından saldırıya uğramaz; aynı zamanda bizzat kişinin kendisi tarafından da ihlal edilebilir. Modern gözetim teknikleri içerisinde kabul edilen bu durum bir kimsenin psikolojik mahrem alanına girerek, onun mahrem olarak görmekte olduğu bilgileri, duygular ve tercihleri, ona ifşa ya da itiraf ettirmek anlamına gelir. Bu durumun diğer varyasyonları itiraf ya da ifşa ettirmek, üçüncü tipi ise kayıt cihazları ve kameralarla iletişimin yeniden üretilmesidir.

Sennett (1996, 35) 18. yüzyılda insanların kamusal alanda yabancılara karşı mesafeli bir tutum sergilerken özel yaşamlarında doğal davrandıklarını ifade eder. Buna göre, kamusal ve mahrem yaşam arasındaki dengesizlik büyüdükçe insanlar kendilerini daha az ifade ederler. Öte yandan insanlar kendilerine yabancı bir ortamda mahrum edildikleri şeyleri mahrem ilişkiler alanında ararlar (Sennett, 1996: 60). Medeni talepler ile doğal talepler arasındaki ayrım doğal yaşam alanlarına dağılırarak, toplumsal ilişkiler evrenini oluşturmuştur. 19. yüzyıl kapitalizmi ile ortaya çıkan yeni insanların kendilerini koruma kaygıları artmış ve aile bu korunma yollarından biri, adeta bir sığınak, mahremiyetin merkezi haline gelmiştir (Sennett, 1996: 37). Yine 19. yüzyılda, mahremleşme yolundaki toplumda kamusal alanda sessiz kalma kamusal yaşama katılmanın tek yolu olmuş ve yabancıların birbirleriyle konuşmadığı bir davranış biçimi gelişmiştir. Bu dönemden itibaren kamusal davranış bir gözlem, bir çeşit röntgencilik sorununa evrilmeye başlamış, görünürlük ve yalıtım paradoksu dediğimiz olgu ortaya çıkmıştır (Sennett 1996: 46).

Hannah Arendt kamusal alanı iki boyutlu olarak tanımlamıştır. İlk olarak kamusal alan bir açıklık alanıdır. Yani herkes tarafından görülebilir, duyulabilir, müdahale edilebilir bir alandır. İkinci boyutuyla kamusal alan ise insan tarafından yaratılan ortak bir dünyayı ifade eder (Savut, 2016: 16). Bu tanımdan yola çıkarak Horkheimer ve Adorno'nun ifadelerine bakacak olursak, "tahakkümden bağımsız bir iletişim" ve "toplumsal zorlamaların dışında olma" özelliğiyle mahremiyet, modern toplumlarda bireyin bir nebze de olsa özgürleştiği kurum olan aile içerisinde yaşanabilir (Horkheimer 2005'den aktaran Hasdemir ve Coşkun). Habermas'a göre (2002) kamusal, özel olan her şeyin aksine kamu kurumudur. Bağımsız bireyler, özel hizmetler, özel görevler ve özel evler yani kamu görevinin dışında kalanlar kendi özel çıkarlarının peşinde koşarlar. Habermas, kamusal alanın, bireylerin kendilerini ifade ederek bir konsensüsün ortaya çıkması için eylemde buldukları mekan olduğunu söyler (2002: 20). Sennett'e göre ise (1996: 119), kamusal alanın politik davranışlar, haklar, ailenin düzenlenmesi, devletin sınırları gibi anlamları vardır. "Dışarı"nın aksine iki bireyin birlikte geliştirdikleri ortak tarih, diğerlerini dışlayarak bir noktada kapanır. Bu bir güven saikidir. Mahremiyet, bireyin kamuya açmayacağı duyguları ve eylemleri açmasıdır (Giddens, 1994: 130). Giddens için mahremiyet, öteki tarafından özümsemek değil, onun özelliklerini bilmek

ve kendi özelliklerini açıkça ortaya koymaktır (Giddens, 1994: 89). Ötekine açılma, iletişimsel bir fenomen olduğundan, paradoksal biçimde kişisel sınırlar gerektirir; hiç özel düşüncesi olmadan yaşamakla aynı şey olmadığından, duyarlılık ve incelik de gerektirir. Bu duyarlılık ve inceliğin, televizyon programlarında, milyonlar önünde nasıl gerçekleştiği detaylı bir tartışma konusudur.

2. Televizyon Programları ve Gerçeklik Televizyonu

Gerçeklik televizyonu programları şüphesiz Amerika'daki televizyon ticaretini değiştirirken, Amerikan televizyon izleme deneyimi üzerinde de büyük etkiye sahiptir. Formun büyük başarısı sınırlı bir pazara sunulan gerçeklik televizyon programlarının, evrim geçirerek küreselleşmesi sonucunu doğurmuştur (Cianci, 2009: 363). Bu programların tüm dünyada popülaritesi artarken medya gizliliğinin kötüye kullanılmasının yaygınlaşması, yasa koyucuların, düzenleyicilerin ve halkın ilgisini çekmektedir. Nitekim, birçok yayın, kişisel gizliliğin artık mevcut olmadığı izlenimini vermektedir (Grey, 1999: 77). Mahremiyet ve güvenlik, ABD, Avrupa ve diğer pek çok ülkede halkın artan farkındalığı ve aktivizasyonu ile birlikte siyasi açıdan popüler ilgi alanlarıdır. Tüketici gizliliği kaygısı ve güvenlik ihlalleri üzerine medya kapsamı yüksek seviyede olan kamuoyu araştırmaları, veri korumayı düzenleyiciler ve politikacılar için karşı konulmaz bir çalışma alanı haline getirmiştir (Grey, 1999: 91).

Kellner'in Medya Gösterisi'nde ifade ettiği gibi bazı televizyon programları gösteri şeklinde olduğu için kitlelerin tüketimine yönelik günlük gösteriler sahneler (2013: 50). CBS, PBS, FOX, PBS gibi kanallar gösteri kültürünü canlandırmaktadırlar. Bu kanallarda çok izlenen programların formülüne göre yeni formatlar hazırlanmaktadır. Bu şovlarda para kazanma hırsı, on beş dakikalık Warhol şöhreti gibi başlıklar şöhretin psikolojik yönünü oluşturmaktadır. Bu programlarla ünlenen kişiler geçici bir şöhret kazanmakta ve medya sektöründen iş teklifleri almaktadır. İzleyici açısından incelendiğinde ise medyanın ürettiği gösterilerin ve sahte olayların daha çok ilgi çekmesi, interaktif gösteri toplumunda derinlere uzanan röntgencilik ve narsisizm köklerine işaret etmektedir. Kısacası, postmodern medya toplumu, kamusal ve özel alanları çökerten ve günlük yaşamın en mahrem manzaralarını gözler önüne seren bir müstehcenlik etrafında dönmektedir (Kellner, 2013: 53-54).

Gündüz kuşağında yayınlanan programlarda bir tür "mahremiyet tiranlığı" (Sennett, 1996) ile karşı karşıya olunduğu ve sıradan insanların sorunlarının kötüye kullanıldığı yorumlarının yanı sıra, bu tarz programların göz ardı edilen, suskunlaştırılan grupların seslerinin kamusal alanda elde etmesi açısından da değerlendirildiği görülmektedir (Butsch, 2009'dan aktaran Çaylı Rahte,). Livingstone ve Lundt'a göre izleyici katılımı programlar, kamusal alanın işlevi olan konsensusa erişmeyi gerçekleştirirse de, iki tür retorik tarzını, öykü anlatma ve tartışmayı kullanarak sıradan sıradan insanların ve küçük grupların bastırılmış seslerini açığa çıkarmaktadırlar (Özbek, 2004: 495).

Televizyon çağındaki tanıklık Robins'e göre iki bağlamda açıklanabilir: Tutkusuz yakınlık ve mahrem ayrılık. Buna göre televizyon ne arzuları tatmin eder ne de katharsis sağlar. Televizyon programlarına tanıklık yalnızca uyuşturur (Robins, 1999: 190-191).

Televizyon, hayal bile edilemeyecek izlenim, deneyim ve fantazyaları mümkün kılarak izleyiciyi baştan çıkarır, aynı zamanda deneyimin duyarlılık dışında tutulmasını da

beraberinde getirir. Gerçeklikten kaçışı ve kaçamağın verdiği sarhoşluğu birarada yaşatan reality showlar bir tür denetimli şok sağlayan uyuşturucu maddelerdir (Robins, 1999: 196).

Laurie L. Haag (1993) Oprah Winfrey'in televizyon karakterine odaklandığı çalışmasında televizyon tarihindeki en başarılı kadın sunuculardan biri sayılan Oprah Winfrey'in seyircilerin mahremiyetine ulaşma konusunda karakteristik bir etkileşim biçimi olduğunu ifade eder (Haag, 1993: 115). Winfrey ulaşılabilir bir insan profili çizer, kendisi de kişisel yaşamına dair özel şeyler paylaşır, izleyiciler onunla iletişim kurabilir. Para-sosyal etkileşim olarak adlandırılabilir bu stil sonucunda izleyiciler kendilerini Winfrey'le özdeşleştirebilir, aynı zamanda onunla birebir iletişim kurmuş gibi hissederek mahrem konulara girmekten rahatsız olmazlar.

Binark, Ben, Bir Kadın Özne ve Benim Sabun Köpüklerim adlı çalışmasında (1995: 48-50), kitle iletişim araçlarının kullanımının kolektif bir süreç olduğunu ve gündelik yaşam ile bütünleştiğini ifade eder. Çalışmada vurgulandığı üzere, kitle iletişim araçlarının alınması bir yorum topluluğu üyesi olan etkin birey tarafından gerçekleştirilir. Politik ve kültürel kamular, belli standartlaşmış kuralları, söz edimlerini ve uzlaşmaları paylaşırlar. Yorumlayıcı topluluklar olarak tarif edilen bu grup, televizyon programlarındaki tribün gruplarını çağırıştırılmaktadır. Binark'a göre tribün, arenanın kamusalının garantisidir. İdeal iletişim ortamı savının parodileştirilmiş görüntüsünden ibaret olan TV stüdyoları gösteri alanlarıdır. Bu alanlar, belli yeteneklerle donanmış olan göstericilerin marifetlerini sergiledikleri kamusal alan benzeri, kurgulanmış yerlerdir (Binark, 1995: 52).

Kameralarla dolu bir stüdyoda mahremiyet kaygısının nasıl aşıldığı, çalışmamızın analiz bölümünde katılımcıların ifadelerinde yer almıştır. Ullman-Margalit'e göre, kameralar insanlardan daha çok korkmaktadır çünkü katılımcılar davranışlarını bunun bilincinde olarak ayarlamaktadırlar (2008: 432). Televizyonda asimetrik bir izleme eylemi söz konusudur. Gerçek yaşamda, birisi tarafından izlenen insan onu izleme şansına sahipken televizyonda stüdyo kişisi geri-izleme yapamayacağını bilir ve bu durum izleyenle izlenen arasında asimetrik bir güç yapısına yol açar.

Meder ve Çiçek, kadın programları söylem ve kimlik temsili üzerinden, hem ailenin özgül yapısı hem de kadına atfedilen tanımlamalar bağlamında değerlendirdikleri çalışmalarında on dört kadın programını incelemişlerdir (Meder ve Çiçek, 2012: 11). Çalışmaya göre bu programlarda kadınlar geleneksel cinsiyet rolleriyle yeniden tanımlanmakta hem de kamusal ve özel alan ayrımı belirsizleştirilmektedir. Çaylı Rahte de (2010) gündüz kuşağı tartışma programlarının stüdyo katılımcıları ve ekran başı izleyicilerinin kendi dilinden, onların buldukları yerden bakmaya çalışarak, kamusal katılım ve televizyonun sunduğu kamusal olanağını tartışmıştır. Bu çalışmanın özgünlüğü, etnografik yöntemle, üzerinde sıkça tartışılan gündüz kuşağı programlarını "içeriden" bakarak anlamaya çalışmasıdır. Çalışmada, medya bir kamusal katılım ve müzakere alanı olabilir mi?" sorularına yanıt aranmıştır.

Alexia Smit (2014), estetik operasyonları konu alan televizyon programlarını mahremiyet bağlamında yorumladığı makalesinde Dr. 90210, Embarrassing Bodies, How to Look Good Naked gibi programlar hakkında genellemeler yapmıştır. Smit bu genellemeleri izleyici koltuğundan yaptığını ifade ederek Dr. 90210'un samimiyetinin kardeşi ile arasında hoş bir sosyal alan açtığını söylemiştir (Smit, 2014: 79). Buna

göre, ürettikleri fiziksel olarak uyarıcı ve ahlaki açıdan belirsiz görüntüler sayesinde Dr. 90210 gibi programlar, izleyicilerin ev içinde potansiyel olarak samimi bir sosyal alışveriş yapabilmelerini sağlayan hassasiyet ve tepki ortamı yaratmaktadır. Smit'e göre mahremiyetle ilgili duyarlılıklar kültürel olarak şartlandırılmakla oluşur. İzleyicinin televizyonla olan ilişkisi samimiyet, duygusal yakınlık, aşinalık gibi kelimelerle tanımlanabilir; fakat bu yakınlık bu tarz programlarda, sosyal sözleşmelere uymayan rahatsız edici bir yakınlıktır, kışkırtıcı ve huzursuzluk verici olmasına rağmen izlenir (Smit, 2014: 67-70).

Medyanın çok önemli bir role sahip olduğu günümüz toplumunda kamusalılık, şöhret kazananlara, kendilerini sergileyecekleri bir ortam olarak hizmet etmektedir. Görülebilirlik veya tanınmışlık, kamu karşısına çıkışların asıl amacıdır. Yıldızlar, kitlesel medyada bu şekilde varolmanın bedelini, özel ve kamusal yaşamlarının birbirine karışmasıyla öderler (Habermas, 2009: 15). Kluge kamusal alanın değerler için, söyleyebileceğimiz ve utandığımız için asla söyleyemeyeceğimiz şeyler için bir tür pazar olduğunu ifade eder. Hissettiklerimizi veya tecrübelerimizi başkalarına anlaşılır kılabileceğimize inanmıyorsak bu mahrem, kendimizi kamusal alanda ifade edemiyorsak bu da mahremiyetin tiranlığıdır. Habermas'a göre ise mahremiyetin karşısı doğrudan doğruya aleniyet veya yayın değildir; sırrı açığa vurmaktır (Özbek, 2004: 443).

Sosyal sistemlerin değişimi, birbirinden zamansal ve uzamsal olarak ayrı olan ajanlar arasındaki etkileşimler oranında şekillenir (Gross ve Simmons, 2002: 533). Modernite öncesi toplumlar yerel ilişkiler, mekân temelli akrabalık ve arkadaşlık ilişkilerinden oluşmaktadır. Modern toplumlarda ise zaman-uzay uzaklaşma seviyesi çok daha fazladır. Diğer yandan, modern ulus devletler sanayileşme ve kapitalizmle birlikte geliştikçe gözetim kapasiteleri artmış, fiziksel olarak uzakta olanlarla etkileşim kurmak toplumsal yaşamın rutini haline gelmiştir. Gelişen iletişim ve ulaştırma teknolojileri, kültürel yayılım sürecini de hızlandırmıştır. Bu durumun olumlu ve dahi olumsuz sonuçları gözlenmektedir. Mahremiyetin Dönüşümü'nde Giddens romantik aşk idealinin geçirdiği değişimi de karakterize etmekte, romantik sevginin modernitenin başında olmadığını savunmaktadır (Gross ve Simmons, 2002: 534).

Romantik sevginin toplumsal onay mekanizması ile birleştirilip sevgililerin meşru çiftler haline getirilerek duyguların ve aile kurumunun milyonlarla paylaşılan bir metaya dönüştürüldüğü evlilik programları, bu çalışmada mahremiyet kavramı ile ilişkilendirilerek mercek altına alınmıştır. Televizyondaki pek çok programın izlenme sebebinin altında yatan nedenlerden biri gözetleme güdüsünün tatmini olarak açıklanır. Herkese açık olmayana karşı duyulan ilgi insanî doğada temellendirilebilir olsa da; kişisel ve toplumsal zorunluluklar ve bu zorunlulukların şekillendirdiği değerler yaşamın mahrem alanlarının korunmuşluğunu sağlamakta ve mahremiyete yönelik ihlaller ahlaki, hukuki vs. yaptırımlara konu olmaktadır (Akça ve Başer, 2011: 20).

Belsey, insan yaşamının kamusal ve özel olarak kesin bir biçimde ikiye ayrılmayacağı düşüncesindedir (Akça ve Başer, 2011: 25). Buna göre, mahremiyet-gizlilik kavramları toplumsal bir ilişki biçimine gönderme yapmaktadır. Gizlilik, saklanılan bir nesnenin varlığını öngörürken, mahremiyet kişinin başkalarına karşı kendini korumasını ön plana çıkarır.

Reiss ve Wiltz'e göre, insan hayatının en temel ve basit nedenlerini belirleyebildiysek, bu motifleri ve arzuları, çeşitli medya deneyimlerine bağlayabiliriz. Bu, gerçeklik televizyonu gibi bazı televizyon programlarının belirli kategorilerinin neden birçok insana hitap ettiğini de açıklar (2004: 364). Burada gönderme yapılan duyarlılık teorisi, medya psikolojisinde, "kullanımlar ve doyumlar" kuramının bir varyantını temsil etmektedir. Duyarlılık teorisi, bu yaklaşımın aşağıdaki varsayımlarını ifade eder, buna göre; medya kullanımı motive edilir, insanlar ihtiyaçlarına göre medya seçerler, medya kullanımı, başka etkinliklerden elde edilen doyumlarla rekabet eder. Teori, bireylerin kendileri için en önemli sevinçleri uyandıran şovları izlemeyi tercih ettiğini ileri sürmektedir (Reiss ve Wiltz, 2004: 369-370). Örneğin, toplumsallaşmayı kuvvetle arzu eden kişiler, özellikle grupları, eğlenceleri veya arkadaşlıkları canlandıran gösterilerle ilgilenirler. Germaine Greer, gündüz ve prime time yayın akışının önemli bölümünü kaplayan reality show (gerçeklik televizyonu) programları için, "Gerçeklik televizyonu, bildiğimiz şekliyle medeniyetin sonu değil: uygarlıktır. En popüler 'popüler kültüre' sahiptir." yorumunu yapmıştır (Mason, 2002: 2). Geleneksel televizyon türlerinin –belgesel, soap opera ve kurmaca- karması olan bu tür; senaryosuz, aktörsüz ve çoğunlukla doğaçlama olmasına rağmen seyircinin ilgisini çekmekte ve bu durum rating (izlenme oranı) sonuçlarına yansımaktadır. Bu tür programlarda en çok ilgi çeken ve hikayeleştirilen temalar insana dairdir ve dolayısıyla ikili ilişkiler kullanışlı birer program malzemesidir. Giddens, Mahremiyetin Dönüşümü'nde, gerçek aşkla bağımlı ilişkiyi sorgulamıştır (1994: 91). Televizyon programlarında mahrem olduğu düşünülen konuların bazılarının aslında yapay mahremiyetler olduğu, alımlama görüşmesi yapılan izleyiciler tarafından da ifade edilmiştir. Bu bağlamda, televizyon programlarında mahremiyet sınırları aşılacak aşk ilişkilerinin bir kısmı "müptelalık ilişkisi"² profiline de uymaktadır ve bu ilişkilerin gerçekliği de ayrı bir inceleme konusu olabilir.

3. Araştırma

Araştırma, seçilen odak gruplar ile yapılan derinlemesine görüşmeler ve alımlama incelemeleri ile şekillenmiştir. Araştırma kapsamında toplam 32 kişi ile yüz yüze görüşme yapılmıştır. Stüdyodaki katılımcıları kapsayan televizyon grubu ve bu programları izleyenleri kapsayan izleyici grubu olarak ikiye ayrılan bu kişilerin yaş aralığı 19 ile 56'dır. Televizyon grubu 7'si erkek olmak üzere 14, izleyici grubu 3'ü erkek olmak üzere 18 kişiden oluşmaktadır. Televizyon grubundakilerin alımlamaları aktarılrken T1'den başlayarak; izleyici grubundakilerin alımlamaları ise I1'den başlayarak kodlanmıştır.

Görüşülen izleyiciler düzenli olarak gündüz kuşağındaki televizyon programlarını izlediklerini ifade etmişlerdir. Araştırmada televizyon programlarındaki katılımcılara mahremiyetin kendileri için ne anlam ifade ettiği, televizyonda kendileri için mahrem konuları anlatıp anlatmadıkları ve eğer mahrem konulara değiniyorlarsa stüdyo ortamında bunu nasıl yaptıkları sorulmuştur. İzleyici grubundakilere ise mahremiyeti nasıl tanımladıkları ve televizyon programlarında mahremiyetin ifşa edildiğini düşünüp düşünmedikleri sorulmuştur. Araştırmanın sayfa sınırını aşmamak ve ifadelerin tekrara düşmemesi açısından görüşülen kişilerin benzer ifadeleri ve ayrıca konu dışına taşan görüşleri çalışmaya aktarılmamıştır.

2 Müptelalık ilişkisinin karakteristikleri: "Sevecek birini" bulma saplantısı, hemen tatmin ihtiyacı, partnere seks veya bağlanma için baskı yapmak, güç dengesizliği, gücün kontrol için kullanılması, manipülasyon, güven eksikliği, korkuyla karışık tutku, acı ve umutsuzluk döngüsü (Giddens, 1994: 91).

3.1. Araştırmanın Amacı, Önemi ve Literatüre Katkısı

Mahremiyet kavramının, kitle iletişim araçlarının gelişimi ile paralel olarak Türk izleyicisi için nasıl bir anlam ifade ettiğini ve nasıl bir dönüşüm geçirdiğini tespit etmeyi amaçlayan araştırma, aynı zamanda televizyon karakterlerinin mahremiyetlerini neden ifşa ettikleri sorusuna psikolojik ve sosyolojik sebepler bağlamında cevap aramıştır. Geniş bir tanımı olduğu için tartışılması zor bir konu olan mahremiyet; televizyon yayıncılığında içerik anlamındaki değişikliklerle dönüşüm geçirmiştir. Çalışmanın özgün yanı bu dönüşümü hem program konukları hem de izleyiciler açısından değerlendiren ilk çalışma olmasıdır ve bu bakımdan literatüre katkı sağlayacağı ve sonraki çalışmalar için veri sağlayacağı düşünülmektedir.

3.2. Yöntem

Alımlama analizinde, medya mesajı ile izleyici arasındaki etkileşim incelenerek izleyici anlam üreticisi olarak kabul edilir. İzleyiciler medya metnini farklı şekillerde anlamlandırabilir (Yoo ve Buzinde 2012'den aktaran Serttaş). Stuart Hall, medya metinlerinin alıcının baskın kültürel ve sosyal bakış açısına göre açılacağını ifade eder. Oldukça kapsamlı bir çalışma olan "Toplumsal Dönüşümler ve Medyada İzleyici Katılımı" başlıklı araştırma projesinin bir kısmını paylaştığı Medya ve Toplumsal Dönüşüm Seyirlik Cümbüşler kitabında Nurçay Türkoğlu (2012), stüdyo katımlı televizyon programları konusunda model oluşturabilecek ve çoklu niteliksel yöntemler kullanılarak yapılmış bir alımlama araştırmasını okurlarına aktarmıştır. Türkoğlu'na göre ideal iletişim ortamı savının parodileştirilmiş görüntüsünden ibaret olan televizyon stüdyoları gösteri alanlarıdır (2012: 52-53). Konuşanlar bir diğer adıyla eyleyenler, hikâyesi dile getirilenlerdir. Stüdyo alanı tıpkı bir arena gibi gösteri alanıdır. Belli yeteneklerle donatılmış göstericilerin marifetlerini sergiledikleri kamusal alan benzeri kurgulanmış bir alan olan stüdyodaki tribünler, arenanın kamusallığının garantisi gibidir.

3.3. Televizyon Grubunun Bulguları

12-16 Aralık 2016 tarihleri arasında stüdyosunda bulunduğum, Star televizyonunda Zuhul Topalla İzdivaç adlı programda çalışan ekibin görüşlerine göre, programa katılanların hepsi aynı amaçla gelmemektedir. Hafta içi her gün canlı olarak yayınlanan programdaki katılımcıların her birinin farklı amaçları vardır. Bunlardan en çok dile getirilenler; ünlü olmak, iş bulmak, kalacak yer temin etmek ve yeteneklerini sergilemektir. Programa "gerçekten evlenmek için" geldiğini ifade edenler, burada eş adaylarını gerçek hayattakinden daha iyi ve daha kısa sürede tanıyabileceklerini düşünmektedirler. Ayrıca, düşünülenin aksine televizyonda olmak bu kişilere güven vermektedir. Program ekibinin gözlemlerine göre, katılımcıların aile yapısını genellemek mümkündür: Çoğu katılımcı aile ortamında kendini yalnız hissettiğini ifade etmektedir, psikolojik veya fiziksel şiddet görenler çoğunlukta, kadın katılımcılar sık sık gerçekten sevmek ve sevilme istediklerini vurgulamaktadırlar. Programdaki her katılımcının, dramatize edilmeye uygun olarak kategorize edilebilecek, acı dolu hikâyeleri vardır. Programın teknik ekibinin "televizyon hastalığı" olarak tanımladığı bir durum, bu katılımcıların kısa sürede birer celetoid yani sabun köpüğü ünlü olmalarıyla bağlantılıdır. Katılımcılar ekrana çıktıktan kısa süre sonra geniş kitleler tarafından bilinir hale gelmektedir fakat kendi içlerinde iniş çıkışları çok fazladır ve örneğin, şöhrete kapılıp programdan ayrılıp bir hafta sonra dönmek için yalvarabilmektedirler.

Yine ekiptekilerin ifadelerine göre, programda yaşanan her şey gerçektir ve ekip, katılımcıları hem yayın esnasında hem de öncesinde kontrol etmek için büyük çaba sarf etmektedir.

Katılımcıların ifadeleri tablolara dönüştürülürken + sembolü katılımcının konu hakkında olumlu görüş bildirdiği veya kavrama işaret ettiği, x sembolü katılımcının konu hakkında olumsuz görüş bildirdiği, - sembolü katılımcının konu hakkında görüş bildirmediği anlamına gelmektedir.

Tablo 1’de 14 katılımcının görüşleri, “cinsellik, aile, doğallık, program ekibi, TV programlarında mahremiyet ifşası başlıkları altında derlenmiştir. Bu başlıkları açacak olursak “cinsellik ve aile”; katılımcının mahremiyeti tanımlarken en çok kullandıkları iki kavramdır. “Doğallık” katılımcıların ekrandaki rahatlıklarını ifade etmek için kullandıkları bir özellikler, “program ekibi” kendi karakter özellikleri dışında, bu rahatlığı bağladıkları kişiler, “TV programlarında mahremiyet ifşası” ise yayın esnasında katılımcıların mahremiyetlerini paylaşıp paylaşmadıklarının anlatımıdır. Tablo 2’de ise 18 izleyicinin görüşleri 3 sütunda; aile, cinsellik ve TV programlarında mahremiyet ifşası olup olmadığını düşünceleri kastedilerek toplanmıştır.

Tablo 1: Televizyon Grubu

KATILIMCI NO	CİNSELLİK	AİLE	DOĞALLIK	PROGRAM EKİBİ	TV PROGRAMLARINDA MAHREMİYET İFŞASI
1	+	+	X	+	X
2	X	+	X	+	+
3	+	+	X	+	+
4	+	X	+	+	+
5	X	+	-	+	+
6	+	+	+	+	+
7	X	+	-	-	+
8	+	+	-	-	+
9	X	+	-	-	+
10	+	+	-	-	X
11	X	X	-	-	+
12	+	X	+	+	+
13	X	+	-	+	+
14	+	+	-	+	+

TV grubundaki 1, 3, 4, 6, 8, 10, 12, 14 numaralı katılımcılar, mahremiyet kavramını cinsellekle, 4, 11, 12 numaralı katılımcılar hariç tüm katılımcılar ise kavramı aile ile ilişkilendirmişlerdir. (Anlaşılabacağı üzere, mahremiyet kavramına hem aile hem de cinselliği dahil edenler vardır.) Mahremiyetin, TV grubu tarafından ağırlıklı olarak cinsellik ve aile üzerinden tanımlanması, evlilik programının atmosferinden kaynaklı olabilir. Katılımcılar düşünsel olarak bu iki konuya odaklandıklarından mahremiyeti de

bu iki kavramla sınırlandırmışlardır. Bu grupta dikkat çeken bazı tanımlar da vardır. Örneğin 10 numaralı katılımcı, cep telefonunun içindeki bilgilerin mahrem olduğunu söylemiş, 13 numara mahremiyeti ev ile bağdaştırarak özel alana gönderme yapmış, 11 numara ise ar, edep, namus gibi soyut kavramları mahremiyet tanımı olarak aktarmıştır. Katılımcılardan 1 ve 10 numara hariç tümü yayında, kendilerine göre mahrem konulara değindiklerini söylemişlerdir. Katılımcıların bir kısmı bunu doğal olmaları ile bir kısmı da yayın ekibinin kendilerine sağladığı rahatlık hissi ile açıklamışlardır.

10 numaralı katılımcı, asimetrik izlenme koşullarının farkında olduğunun üstünü çizerek, milyonların izlediği bir programda mahrem konulara girmeyeceğini vurgulamıştır. 8 numaralı katılımcı da izlendiğinin fakat kimseyi izleyemeyeceğinin farkındadır, buna rağmen kameralardan uzak olduğunda göreceli olarak rahattır.

T1

Mahremiyet dendiğinde ilk aklıma gelen şey ailemdir. Herkesle paylaşmadığım, herkese açmadığım yanımdır. Ailem benim için özeldir. Cinsel hayatım da mahremiyettir. Aşk, flört, sevgili ya da hayat arkadaşım özel yaşamdır. Bunların hepsini paylaştığım kişi sayısı çok azdır hatta yok gibidir. Bu yüzden milyonların izlediği televizyon programında, bu konular çok sorulsa da bu konulara girmiyorum. İnsanlar benim özelimi bilmemeli. Eğer ısrarlar üzerine bahsetmek zorunda kalırsam da kendimi kötü hissetmiyorum. Kendime olan özgüvenimden dolayı bu konuları anlatabiliyorum.

T2

Çocuklar benim için mahremiyettir. Onun dışında herkes birbirine benzer şeyler yaşamıyor mu? Mahremiyeti insanı zorlayan ve sınırlandıran bir konu olarak görüyorum. Televizyonda mahrem konular konuşulsun ki bu memleketteki insanlar biraz rahatlasın. Herkes sinirli, herkes gergin çünkü içini dökemiyor. Mahremiyet paylaşılsa samimiyet artar. Ekrandan o enerjiyi verebildiğimi, insanların beni bu yüzden sevdiklerini düşünüyorum.

T3

Aile, cinsellik, özel ilişkilerim mahremiyetimdir. Televizyonda Türk aile yapısının imkan verdiği oranda bunları konuşabilirim. Televizyonda olmaya alıştım, net bir karakterim, iyi konuşuyorum.

T4

Erkek arkadaşım ile yaşadıklarım ve yatak odam benim mahremimdir. Yatak odam kimseyle paylaştığım bir konu değil ama televizyonda neredeyse kameraları unutuyorum. Kendimi olaylara kaptırıyorum. "Bu konu mahrem" diye düşünmeden konuşuyorum. Bunun bana bir zararı yok bence. Stüdyodaki her şey beni rahatlatıyor. Burada bir aile ortamı var. herkesi tanıyor, seviyorum. Ailemin yanındaymış gibi rahatım.

T5

İnsanların her şeyi bilmemesi mahremiyet. Kişinin kendi kendine duyduğu saygı ile ilgili. İlişkim, ailedeki sorunlar benim için özel konular, bunları dışarıdaki yaşamımda herkesle paylaşmam ama buraya geldiğimde farklı oluyor bazı şeyler. Bulduğum ortamda kendimi evimde gibi hissediyorum.

T6

Çocuğum ve cinsel hayatım benim için mahremiyet. Bunları kız kardeşimle bile paylaşmıyorum. Cinselliği yani, çocuğumu değil. Çocuğumla ilgili konuları da güvendiğim insanlarla paylaşmayı mahremime zarar gelmesi gibi görmem. İnsan paylaştıkça gelişir. Ekibi ailem gibi görüyorum. Bulduğum kanal güvenilir. Bu sebeple canlı yayında tabularım ve gizlerim yok.

T7

Bana özel bilgiler, aile problemleri mahremiyetimidir. Bunları kolay kolay paylaşmam normalde. Kanala gelince biraz değişiyorum. Dobra bir insanım, samimi ve gerçekçiyim, bunu izleyenlerin de anlamasını istiyorum. O samimiyeti yaratmak için mahrem saydığım konuları açabilirim.

T8

Cinsellik, aile yaşamı, arkadaşlık mahremdir, bizim toplum yapımızda bunlar değerlidir, herkesle paylaşılmaz. Televizyonda yayındayken normalde üzerimde olan baskıdan daha azını hissediyorum. Kameraların bana uzak olması, etrafımda samimi olduğum arkadaşlarımın oturması açılmamı sağlıyor.

T9

Ailem, akrabalarım ve bazı arkadaşlarım benim için mahremdir. Bazen, değinmem gerektiği için mahrem konulara değiniyorum. Bu konuda rahat olmam zamanla buraya alışmış olmama bağlı.

T10

Benim için mahremiyet yatak odam, eşim ve telefonumdaki kişisel bilgilerimdir. Burada bana göre mahrem olan konulardan asla bahsetmem. Bizi milyonlarca insanın izlediğini unutmam.

T11

Mahremiyet benim için ar, edep, namus kavramlarından oluşur. Kimseyi incitmemek ve kimsenin gururuyla oynamamak şartıyla yeri gelirse mahrem konularda konuşurum. Kendime olan özgüvenim katıldığım televizyon programlarında rahat bir şekilde her konu hakkında konuşmamı sağlar.

T12

Mahremiyet herkesle paylaşmadıklarımızdır, gizliliğimidir. Özel konularım iki kişiyle sınırlıysa kimseyle paylaşmam. Televizyon programında ise burayı kendi evim gibi gördüğümünden ve herkes samimi olduğundan yabancılik çekmiyorum ve rahat rahat konuşuyorum.

T13

Benim için evimde yaşanan her şey mahremdir. Bunları hiçbir şekilde dışarıya yansıtmam. Benim için özel olan hiçbir şeyi ekranda paylaşmam ama mahrem bir konudan bahsetmem gerekiyorsa ailemin ve buradaki ekibin desteği ile bazı konulara girebilirim.

T14

Benim için mahremiyet insanın iç dünyası, ailesi ve cinsellikle ilgili konulardır. Özgüvenim yüksek olduğu için burada çok dikkat ederek belli mahrem konulara değinebiliyorum. Bunun bir zararını görmedim şimdiye kadar, bundan sonra da görmem. İnsanlarla özelimi paylaştığımda samimi olduğumu hissediyorlar, bu konuda bir eleştiriyim almadım.

İzleyici Grubunun Bulguları

Tablo 2: İzleyici Grubu

İZLEYİCİ NO	AİLE	CİNSELLİK	TV PROGRAMLARINDA MAHREMİYET İFŞASI
1	+	+	+
2	+	+	+
3	+	+	+
4	-	-	+
5	-	-	+
6	+	-	+
7	-	-	+
8	-	-	+
9	-	-	+
10	+	+	+
11	-	-	+
12	-	-	+
13	-	-	+
14	-	-	+
15	-	-	+
16	-	-	+
17	-	-	+
18	-	-	+

İzleyici grubunda dikkat çeken ilk alımlama, izleyicilerin tümünün televizyon programlarında (gündüz kuşağındaki konuklu, seyircili programlar tüm grup üyeleri tarafından takip edilmektedir) yer alan katılımcıların anlattıklarının mahrem konular olduğunu düşünmeleridir. Buna göre görüşme yapılan 18 kişi de televizyon programlarında mahremiyetin ifşa edildiğini eleştirerek ifade etmiştir. İzleyici grubundakiler de mahremiyeti tanımlarken aile ve cinselliğe yer vermiş, fakat bunun yanında kavramı daha soyut şekilde açıklamışlardır. Bu gruptaki 2 ve 5 numara, kavramı özel alanla ilişkilendirerek ev vurgusu yapmış, 4, 7, 13 ve 15 numaralar ise mahremiyetteki kişisel alana yoğunlaşmışlardır. Beden ve mahremiyet vurgusu bu kişilerin alımlamalarında yer almaktadır. 9, 11, 14 ve 16 numaralı izleyiciler mahremiyetin görecelliği bir kez daha kanıtlarcasına “mahremiyet kimseye anlatmadıklarımızdır.” cümlesi üzerinden gitmişlerdir. Mahremiyetin yalnızca bedenle ilgili değil aynı zamanda ruhsal bir alanı da olduğu yine bu grubun değindiği bir konudur. Bu gruptakilerin tümü, televizyonda mahremiyetlerini ifşa eden kişilerin amaçlarının ünlü olmak olduğunu düşünmektedirler ve bu görüşlerini sık sık vurgulamışlardır. Dikkat çeken alımlamalardan biri ise, TV grubunda gerçeklik ve doğallık göndermeleri sık yapılmasına rağmen izleyici grubundakilerin, bu programların kurgu olduğuna

ve ifşa edilen mahremiyetin gerçekliğinin tartışılacağına inanmalarındır. Yapay bir mahremiyetin inşa edildiğini düşünen izleyiciler hem bu anlatılanların gerçek olmadığını düşünmekte hem de bu programları tüm detayları bilmekte ve neredeyse kaçırmadan takip etmektedirler.

İ1

Mahremiyet, insanın kişisel ve özel yaşamıdır. Kişinin kendine has, başkalarıyla paylaşmadığı, özgür olarak hareket ettiği, gizli değerlerini barındırdığı her şey mahremiyettir. Dışarıya yansıtılmayan gizli bilgi niteliğindedir. Televizyon programlarında katılımcıların mahremiyetlerini ifşa ettiklerini düşünüyorum. Gerek kendilerini tanıtmak gerekse programların formatı gereği, katılımcılar özel yaşamları ile ilgili her şeyi normalmiş gibi milyonlarca insana anlatıyorlar. Bunu kendi rızaları ile yaparlar ve hiçbir anormallik yokmuş gibi empoze edilir.

Ayrıca, örneğin kadınların programın ortasında birden dans ettirilmesi bana göre cinsel sömürüdür. Yine programda kına gecesi ya da düğün merasimi gerçekleştirilmesini geleneklerin kötüye kullanılması olarak görüyorum.

İ2

Mahremiyet benim yaşam alanımdır. Evimin içidir. İnsanlara göstermek istemediğim her şeydir. Yatak odam, ailem, çocuklarımdır. Televizyon programlarında katılımcıların kendilerini komik duruma düşürmelerine dayanamıyorum. Bu insanların kendilerinin bileceği iş ama hayatlarını ifşa etmemeleri gerekiyor. Bana trilyon verseler yine de gidip orada hayatımı anlatmam.

İ3

Bence mahremiyet ev ve yatak odasıdır. İnsanlardan gizlenen, küçüklükten beri öğretilen açığa çıkmaması gereken şeylerin yaşandığı yerlerdir. Yaşanması yasak olmayan ama anlatılması ayıp olan ne varsa mahremiyettir. Televizyon programlarında insanlar yaşadıkları, düşündükleri ne varsa söylüyorlar. Bence bunlar çok özel ve bu programları milyonlar izliyor.

İ4

Her bireyin kişisel alanı ve bu alanda gizli tutmak istediği yaşanmışlıkları vardır. Bu kişisel alana müdahale edilmemesi ise mahremiyet anlayışının getirisi. Televizyon programları mahremiyet konusunda duyarsızlaşma yaratıyor. Bazı programlarda işlenen konular, örneğin aile konusu, hem geleneksel anlayışımıza ters düşüyor hem de normalleştirmeye hizmet ediyor.

İ5

Ben insanların kendileri üzerinde kurulan baskılardan sıyrılıp kendi sınırlarını kendilerinin belirlemesi gerektiğini düşünüyorum. Herkesin bir özeli, gizli tutmayı doğru bulduğu yaşanmışlıkları vardır fakat bizim ülkemizde bu konuda o kadar çok baskı var ki bir süre sonra özel yaşama saygısızlığa dönüşüyor bu durum. Televizyon programlarında insanlar gönüllü olarak mahremiyet sınırlarını ihlal ediyor. Bence bu programlar bu kişilere saygısızlıktır.

İ6

Benim için mahremiyet ailemdir. Sevdiklerimle paylaştığım anlar bize özeldir. Mahremiyet aynı zamanda herkesin saygı göstermesi gereken bir haktır. Televizyon programlarında ne yazık ki mahremiyetlerin sergilendiğini düşünüyorum.

İ7

Hem bedensel hem kişisel olarak dört duvar arasında yaşadığım her şey mahremdir. Mahremiyet kendimi kapattığım bir kutudur. Bu kutunun içindekiler herkesçe bilinirse sıradanlaşır. Televizyonda mahremiyetini ifşa edenler ilgi çekmeye çalışıyor. Onlar için amaç tanınmak. Ünlü olmak için mahremiyetlerinden taviz veriyorlar.

İ8

Mahremiyet başkalarının bilmesini, duymasını, görmesini, anlamasını istemeyeceğimiz olaylardır. Mahremiyet bir anlamda kendimizdir. Kendimize olan saygımızı ifade eder. Mahremiyeti yasak bölge olarak da tanımlayabilirim. Kendimi bulduğum, düşüncelerime karışılmayan, bana özel, sınırları olan bölgedir.

İ9

Mahremiyet herkesin bilmesinden rahatsızlık duyduğum şeylerdir. Televizyon programlarında insanla ünlü olmak için mahremiyetlerini ifşa ediyorlar. Ne olursa olsun her hareketin altında tanınma isteği var.

İ10

Eşimle, akrabalarımın aramda geçen her şey benim özelimdir. Evimin içinde olan her şey benim mahremimdir. Televizyona çıkan herkesin reklam için çıktığını düşünüyorum. Ben de herkes gibi oturup onların özel yaşamına şahit oluyorum evet ama bu kişilerin samimi olduklarına inanmıyorum.

İ11

Mahremiyet bir kişinin kamusal alandan sıyrıldığı özel alanıdır. Kişinin herkesle paylaşmadıklarıdır. Kişiden kişiye değişir. İnsanlar için mahrem sayılabilecek konular televizyonda çekinmeden konuşuluyor. Ünlü olmak, toplumda kabul görmek, mahrem olanı metalaştırmak gibi amaçlarla yapılabilir bu mahremiyet ifşası. Kimileri televizyon programlarında bunu bilinçli şekilde yaparken kimileri de farkında olmadan sömürülüyor.

İ12

Mahremiyet kişinin kimseyle paylaşmadığı şeylerdir. Televizyon programlarındaki katılımcıların bir kısmı kendini ifşa etmekten keyif alırken bir kısmı da prim yapmak için rol yapıyor.

İ13

Mahremiyet kişinin bedenlen ve ruhen yalnızca kendisiyle paylaştığı bir gizlilik meselesidir. Televizyon programları en mahrem konuların bile çekinilmeden konuşulduğu, insanların toplum baskısı ile kendilerini ifade etmek zorunda kaldıkları bir mecra haline gelmişlerdir.

İ14

Mahremiyet bir insanın, hatta canlının topluma kendi isteğiyle göstermediği duygu ve düşüncelerdir. Her insanın mahremiyeti aynı değildir, bu yüzden herkes bunun farkında olmalı ve yadırgamamalıdır. Bir insan özel dediği şeyleri televizyonda herkese anlatıyorsa bu onun özeli değildir. Mahremiyet görecelidir ve herkes birbirinin mahremine saygı duymalıdır.

İ15

Mahremiyet kişinin özeldir. Televizyonda mahremiyetini sergileyen insanların amacı öncelikle ünlü olmaktır.

İ16

Mahremiyet başkalarının bilmesini, duymasını, görmesini istemediğimiz özelimizdir. Televizyonda mahremi açıklanmasını teşhircilik olarak

görüyorum. Bu programlardaki kişiler bunu ünlü olmanın bir bedeli olarak görüyorlar.

İ17

Aile fertlerinin birbirlerinin yaşamına saygı göstermeleri ile başlayan mahremiyet oturduğumuz binayı, mahalleyi de kapsar. Giyimimizden hareketlerimize kadar önemli olan mahremiyet televizyonda dejenere oldukça insanlar ve toplum bozuluyor.

İ18

Mahremiyet kavramını gizlilik ya da başkalarının bilmesini istemediğimiz şey olarak ele alırsak bu kimi zaman mekan, kimi zaman duygu, kimi zaman da davranışlar olabilir. Mahrem yönelimler, düşünceler ya da yapıtlar da olabilir. Bu yüzden benim için net bir mahremiyet tanımı yok. Mahremiyet zamanla dönüşüm geçirdi bence. Televizyonda katılımcı kameralar önünde buluşmayı mahremiyetine aykırı görmüyorsa izleyiciyi ilgilendirmeyeceğini düşünüyorum. Ayrıca mahalledeki röntgenci teyzeler de mahremiyet ihlali yapıyorlar bana kalırsa.

Sonuç

Kitle iletişim araçlarının teknik olarak geniş kitlelere ulaşabildiği, bunun yanı sıra kitle iletişim ürünlerinin yirmi dört saat boyunca tüketilebildiği bir ortamda, bu ürünlerin tüketicilerinin pek çok açıdan değişmesi söz konusudur. Bu değişim alanlarından biri bazı kavramların, değerlerin ve kurumların tanımlanması ile ilgilidir ki çalışmada incelenen kavram da mahremiyettir. Televizyon programlarının içeriklerinin reyting savaşları, hep daha fazlasını –daha mahrem, daha özel, daha ilginç, daha detaylı- isteyen izler-kitle, televizyonculuğun ticari bir işletme olarak algılanıyor olması ve kamu ilgisinin kamu yararından önce gelmesi gibi sebeplerden dolayı Türk kültüründe mahrem ve dahi kutsal kabul edilen konular, televizyon profesyonelleri tarafından meta olarak görülmeye başlanmıştır. İzleyicinin hem eleştirdiği hem de keyifle tükettiği mahremiyet ifşası, çalışmanın verilerine göre televizyon programlarındaki katılımcılar için ayrı, izleyiciler için ayrı anlama gelmektedir. Televizyon stüdyolarında, katılımcılar için yapay bir özel alan algısı yaratılmaktadır ki bu tek taraflı bir algı değildir. Stüdyodaki profesyonellerin yönlendirmeleri yanında katılımcılar da kendilerini kamusal alanda olmadıklarına ikna etmektedirler. Bu sayede mahremiyetin ifşası ile hissedilen rahatsızlık duygusu yerini “doğallık, özgüven, rahatlık, aile ortamında olmanın mutluluğu” gibi duygulara bırakmaktadır. İzleyiciler, kendilerine anlatılan mahrem hikayelere ortak olmanın keyfini çıkarır ve bu durumu yeri geldiğinde eleştirerek toplumun beklentilerine uygun davranırken; televizyondaki katılımcılar toplu bir terapi ortamındaymış gibi davranarak mahremiyet ifşasını geçmiş yaralarını sarmak için kullanmaya çalışmaktadırlar, buna bağlı olarak gözlem yapılan televizyon programındaki ekip de katılımcıların çoğunun ailevi problemleri ve derin yaraları olduğunu ifade etmişlerdir.

Özellikle gündüz kuşağında yayınlanan konuklu, canlı televizyon programlarında sevgi, aşk, güzellik, bekâret, aile ve benzeri pek çok duygu, kavram ve kurum metaya dönüştürülmüştür. Bu tür programların anlatılarındaki ortak nokta, konu ne olursa olsun insan öykülerinin dramatize edilerek ön plana çıkarılması, bu sayede mahrem sayılan detayların anlatılmasının meşrulaştırılmasıdır. Mahrem konular bir anlamda stüdyoda masaya yatırılmakta, stüdyo karakterleri tarafından tartışılmakta, sunucu hakem görevi görerek tartışmayı yönetmekte ve kişisel gizliliğin ifşası bir tabu olmaktan

çıkarılmaktadır. Ekranın öbür tarafında izleyici meşru bir gözetleme eyleminin tadını çıkarırken mahrem öykülerin detaylarını öğrenerek duygusal tatmin benzeri duygular yaşamaktadır.

Televizyon programındaki katılımcılar, kameranın varlığına son derece alışkın hale gelmişler ve stüdyoda zaman geçirdikçe birer televizyon karakterine dönmüş, televizyonda varlıklarını sürdürmek için oyunun kurallarını öğrenmişlerdir. Bu oyunun kurallarından biri, kameraların varlığını yok sayarak mahremiyetlerini parça parça izleyiciye sunmaktır. Kameraların varlığı bu karakterlerin anlatacaklarına ket vurmazken, izleyiciler anlatılanların gerçekliğini zaman zaman sorgulamakta ve sahte mahremiyet temaları üretildiğine inanmaktadırlar.

Yapılan görüşmeler ve gözlemler sonucunda, televizyon karakterlerinin mahremiyetlerini neden ifşa ettikleri sorusunu iki başlık altında cevaplayabiliriz: Şöhret olma, kendini yalnız hissetme, onaylanma ihtiyacı, ailevi problemler, sevgisiz geçen çocukluk ve yetişkinlik dönemi gibi psikolojik sebepler ve iş bulma, kalacak yer temin etme, dâhil olamadıkları medya sektörüne bu şekilde dâhil olma gibi sosyolojik sebepler. Bu programlarda en çok yapılan mahremiyet ifşası ise kişinin kendi kendisinin mahremiyetini ifşa etmesi ile bilgi mahremiyetini (kişisel veriler) ifşa etmesidir.

“Herkes söylemeyenler”, “özel alan”, “gizli alan” gibi kelime grupları ile tanımlayabileceğimiz, fiziksel, mekânsal ve ruhsal bağlamlarda inceleyebileceğimiz mahremiyet konusu, net bir tanımı olmadığı için tartışılması zor bir konu olarak görünmekle birlikte; televizyon yayıncılığında içerik anlamındaki değişiklikler ve yeni medyadaki paylaşım kültürünün etkileri ile üzerinde daha çok düşünülmesi ve daha çok araştırılması gereken bir konu haline gelmiştir.

Kaynakça

Akça, Gürsoy., Başer, Doğa (2011). “Karanlığın Yok Oluşu Gelişen Teknolojinin Gizlilik ve Mahremiyet Üzerindeki Etkileri”. Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Bahar Sayı 26: 19-43.

Binark, Mutlu (1995). “Ben, Bir Kadın Özne ve Benim Sabun Köpüklerim”. AÜ İLEF Yıllık: 41-64.

Cienci, C.Christopher (2009). “Entertainment Or Exploitation?: Reality Television And The Inadequate Protection Of Child Participants Under The Law”. Southern California Interdisciplinary Law Journal Vol. 1: 363-395.

Çetin, Ebru (2015) “Sosyal Paylaşım Ağlarında Fotoğraf, Yer/Mekân Bildirim Paylaşımları Ve Mahremiyet: Facebook Örneği”. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi. Cilt: 8, Sayı: 41, Vol. 8 Issue: 41: 779-789.

Grey, Peter (1999). “Privacy Concerns: Perception Versus Reality”. The Future Of Financial Privacy, Vol. 6-1: 76-93.

Gross, Neil (2002). “Intimacy As A Double-Edged Phenomenon? An Empirical Test Of Giddens”. University Of Southern California Press Social Forces, 81(2): 531-555.

Giddens, Anthony (1994). *Mahremiyetin Dönüşümü*. İstanbul: Ayrıntı.

Haag, L.Laurie (1993). "Oprah Winfrey: The Construction of Intimacy In The Talk Show Setting". *Journal of Populer Culture* 26: 115-121.

Habermas, Jürgen (2009). *Doğalcılık ve Din Arasında- Felsefi Denemeler*. İstanbul: YKY.

Habermas, Jürgen (2002). *Kamusal Alanın Yapısal Dönüşümü*. İstanbul: İletişim.

Hasdemir, Tuğba Asrak., Coşkun, Mustafa Kemal (2008). "Kamusal Alan ve Toplumsal Hareketler". *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi Z* 63-1: 121-150.

Kellner, Douglas (2013). *Medya Gösterisi*. İstanbul: Açılım.

Korkmaz, Ali (2014). "İnsan Hakları Bağlamında Özel Hayatın Gizliliği ve Korunması". *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* 16 (Özel Sayı I): 99-103.

Köse, Hüseyin (Ed.). (2011). *Medya Mahrem Medyada Mahremiyet Olgusu ve Transparan Bir Yaşamdan Parçalar*. İstanbul: Ayrıntı.

Martos, Cristina Miguel (2008). "The Transformation Of Intimacy And Privacy Through Social Networking Sites". *Institute Of Communications Studies, University Of Leeds, Regulation & Governance* 2: 425-444.

Mason, Paul (2003). "The Thin Blurred Line: Reality Television and Policing". *Selected Papers, Vol. 5, British Criminology Conference*.

Meder, Mehmet., Çiçek, Zuhul (2012). "Mahremiyet Anlayışının Yerinden Edilmesinin Aracı Olarak Kadın Programlarının Türsel ve Söylemsel Analizi: Denizli Örneği". *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı* 12: 9-28.

Özbek, Meral (ed.) (2004). *Kamusal Alan*. İstanbul: Hil.

Rahte, Emek Çaylı (2010). "Kamusal Alan, Toplumsal Katılım ve Medya: Kadın Programları Etnografisi". *İletişim Dergisi, v.13, Galatasaray Üniversitesi*: 55-84.

Reiss, Steven., Wiltz, James (2004). "Why People Watch Reality TV". *Media Psychology* 6: 363-378.

Robins, Kevin (1999). *İmaj Görmenin Kültür ve Politikası*. İstanbul: Ayrıntı.

Salihpaşaoğlu, Yaşar (2013). "Özel Hayatın Kapsamı: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihatları Işığında Bir Değerlendirme". *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XVII, Y., Vol. 3*: 227-268.

Savut, Emre (2016). "Kültür Endüstrisi: Kamusal Alanın Tüketimi". *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı* 23: 15-28.

Sennett, Richard (1996). *Kamusal Alanın Çöküşü*. İstanbul: Ayrıntı.

Serttaş, Aybike (2014). "V For Vendetta Filminin Alımlama Analizi ile Sinemada Televizyon". *Global Media Journal: Tr Edition* 5 (9): 303-322.

Smit, Alexia (2014). "Care, Shame, and Intimacy: Reconsidering the Pleasures of Plastic Surgery Reality Television". *Camera Obscura* 86, Volume 29, Number 2, 59-86.

Türkoğlu, Nurçay (Ed.). (2012). *Medya ve Toplumsal Dönüşüm Seyirlik Cümbüşler*. İstanbul: Parşömen.

Ullmann-Margalit, Edna (2008). "The Case of the Camera in the Kitchen: Surveillance, Privacy, Sanctions, and Governance". *Regulation & Governance*, 2: 425-444.

Yüksel, Mehmet (2003). "Mahremiyet Hakkı ve Sosyo-Tarihsel Gelişimi". *Ankara Üniversitesi Sbf Dergisi*. 58-1: 181-214.

Mahremiyet http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.58c19d6019cdb7.44023989 (Erişim tarihi: 9.12.2016)